

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Сумська філія
Кафедра соціально-економічних дисциплін

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ
з навчальної дисципліни «Основи охорони праці»
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

081 Право (право)

за темою – **«ПРОФІЛАКТИКА ТРАВМАТИЗМУ ТА ПРОФЕСІЙНИХ
ЗАХВОРЮВАНЬ»**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою Сумської філії
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 29.08.2023 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри соціально-економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 2

Розробник:

Доцент кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії ХНУВС,
кандидат економічних наук Петровська С.А.

Рецензенти:

1. Т.в.о. завідувача кафедри тактичної та спеціальної фізичної підготовки факультету №3 Харківського національного університету внутрішніх справ, капітан поліції, кандидат педагогічних наук, доцент Боровик М.О.
2. Декан факультету технічних систем та енергоефективних технологій Сумського державного університету, кандидат технічних наук, професор Гусак О.Г.

План лекції

1. Розслідування і облік нещасних випадків і професійних захворювань.
2. Класифікація причин виробничого травматизму, методи аналізу.
3. Профілактика виробничого травматизму.

Рекомендована література (основна, додаткова), інформаційні ресурси в Інтернеті

Нормативна література

1. Кодекс Законів про працю України від 10 грудня 1971 року №332-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
2. Кодекс Цивільного захисту України від 02 жовтня 2012 року №5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992р. №2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.
4. Про забезпечення санітарного і епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24.02.1994 року №4004-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>.
5. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23.09.1999 року №1105 – XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14>.
6. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05.04.2007 року №877-V. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16>.
7. Про охорону атмосферного повітря : Закон України від 16.10.1992 року №2707-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12>.
8. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 року №1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.
9. Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 року №2694-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>.
10. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні : Закон України від 15.07.2021 року № 1667-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#n465>.

Основна

1. Безпека життєдіяльності та охорона праці : підручник / В.В. Сокурєнко, О.М. Бандурка, С.М. Бортник та ін. ; за заг. ред. В.В. Сокурєнка ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 308 с. URL:

https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10837/Bezpeka%20zhyttiediialnosti%20ta%20okhorona%20pratsi%20pidruchnyk_Sokurenko_2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

2. Трудове право України : підручник / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; [С.М. Бортник, К.Ю. Мельник, Л.В. Могілевський та ін.]. Харків, 2019. 408 с. URL:

https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6107/Trudove%20pravo%20Ukrainy_pidruchnyk_HNUVS_2019.pdf?sequence=5&isAllowed=y.

3. Пожарова О.В. Охорона праці : навчальний посібник. Одеса. 2022. 86 с. URL:

http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/18442/%d0%9f%d0%be%d1%81%d1%96%d0%b1%d0%bd%d0%b8%d0%ba_%d0%9e%d1%85%d0%be%d1%80%d0%be%d0%bd%d0%b0%20%d0%bf%d1%80%d0%b0%d1%86%d1%96_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

4. Забезпечення охорони праці та особистої безпеки в Національній поліції України : навч. посібник [кол. авт.; за заг. ред. д.б.н., проф. Грибана В.Г., к.ю.н. Глуховері В.А.]. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 212 с. URL: <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/599/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9E%D0%9F%20%D1%82%D0%B0%20%D0%9E%D0%91%D0%9F%D0%9D%D0%9F.pdf>.

5. Голінько В.І., Кірін Р.С., Іконніков М.Ю. Охорона праці в юриспруденції : навч. посіб. Дніпропетровськ : НГУ, 2015. 166 с. URL: <http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/149252/CD910.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

6. Основи охорони праці : підручник / [М.С. Одарченко, А.М. Одарченко, В.І. Степанов, Я.М. Черненко]. Х. : Стиль-Издат, 2017. 334 с. URL:

<http://elib.hduht.edu.ua/bitstream/123456789/1840/1/%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9E%D0%A5%D0%9E%D0%A0%D0%9E%D0%9D%D0%90%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%A6%D0%86.pdf>.

7. Охорона праці в галузі: навч. посіб. / П.С. Атаманчук, В.В. Мендерецький, О.П. Панчук, Р.М. Білий. К.: ЦУЛ, 2017. 322 с. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/07/Atamanchuk-P.-S.-ta-inshi-Ohorona-pratsi-v-galuzi.pdf>.

8. Атаманчук П. Основи охорони праці : навч. посіб. К. : Центр навчальної літератури, 2017. 224 с.

9. Грибан В. Охорона праці. К. : Центр навчальної літератури, 2017. 280 с.

10. Охорона праці та цивільний захист: підручник / за ред. О.Г. Левченка. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 420 с. URL:

Додаткова

11. Білоус Т.Л. Долікарська допомога : навч. посіб. Суми : видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2020. 148 с.
12. Домедична допомога на місці події : практичний посібник / [П.Б. Волянський, А.М. Гринзовський, С.О. Гур'єв та ін.] Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 224 с. URL: <https://dsns.gov.ua/upload/9/5/7/9/2020-5-19-112-posibnik.pdf>.
13. Безпека людини у сучасних умовах: монографія / В.В. Березуцький, Н.Л. Березуцька, А.О. Богодист та ін.; за заг. ред. проф. В.В. Березуцького. Харків: ФОП Мезіна В.В., 2018. 208 с. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/34933>.
14. Піскунова Л.Е., Прилипко В.А., Зубок Т.О. Безпека життєдіяльності : підручник. К.: ВЦ «Академія», 2012. 224 с.
15. Васенко В.К., Тереніна О.В. Безпека життєдіяльності та її особливості у правоохоронних органах / В.К. Васенко, О.В. Тереніна // «Право і безпека»: Науковий журнал Харківського національного університету внутрішніх справ. - 2012.- №1(43). – С.213-217.
16. Petrovskyi M., Lebedka S., Petrovska S., Ivanov S. Modeling of characteristics of distance relay protection of high-voltage power lines. 2019 IEEE 2nd Ukraine Conference on Electrical and Computer Engineering (UKRCON), July 2–6, 2019: conference proceedings. Lviv, Ukraine, 2019. P. 365-368. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/document/8879795>.
17. Липинський В. Правове забезпечення пожежної безпеки в Україні / В. Липинський. – К.: Центр навчальної літератури, 2017. – 184 с.
18. НПАОП 0.00-4.03-04 «Положення про Державний реєстр нормативно-правових актів з охорони праці». Наказ Держнаглядохоронпраці України від 08.06.2004 р. №151.
19. НПАОП 0.00-4.09-07 «Типове положення про комісію з питань охорони праці підприємства». Наказ Держгірпромнагляду від 21.03.2007 р. № 55.
20. НПАОП 0.00-4.11-07 «Типове положення про діяльність уповноважених найманими працівниками осіб з питань охорони праці». Наказ Держгірпромнагляду від 21.03.2007 р. № 56.
21. НПАОП 0.00-4.12-05 «Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці». Наказ Держнаглядохоронпраці від 26.01.2005 № 15.
22. НПАОП 0.00-4.15-98 «Положення про розробку інструкцій з охорони праці». Наказ Держнаглядохоронпраці від 29.01.98 р. № 9.
23. НПАОП 0.00-4.35-04 «Типове положення про службу охорони праці».

Наказ Держнаглядохоронпраці від 15.11.2004 р. № 255.

24. Постанова Кабінету Міністрів України від 17.04.2019 №337 «Порядок розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві».

25. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.06.2003 р. №994 «Перелік заходів та засобів з охорони праці, витрати на здійснення та придбання яких включаються до валових витрат».

26. Рекомендації щодо побудови, впровадження та удосконалення системи управління охороною праці. Затверджено Головою Держгірпромнагляду 07.02.2008 р.

Інформаційні ресурси

1. <http://www.nau.ua> – Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)».
2. <https://gnmc.kiev.ua> – Офіційний сайт Державного підприємства Головний навчально-методичний центр Держпраці.
3. <https://www.dsns.gov.ua> – Офіційний сайт Державної служби України з надзвичайних ситуацій.
4. <http://rada.gov.ua> – Офіційний веб-портал Верховної Ради України.
5. <https://www.mon.gov.ua> – Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України.

1. Розслідування і облік нещасних випадків і професійних захворювань

Порядок розслідування та обліку травм, пов'язаних з виробництвом, встановлений Постановою Кабінету Міністрів України від 17.04.2019 р. № 337 «Порядок розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві».

Основний нормативний документ для системи МВС України «Порядок розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій, що сталися в органах і підрозділах системи МВС України», затверджений Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 27 грудня 2002 року № 1346.

Травма – це тілесне пошкодження, тобто порушення цілісності тканин та органів тіла в результаті зовнішнього впливу, що супроводжується розладом функцій окремих органів чи всього організму.

Виробнича травма – це травма, отримана працівником на виробництві та викликана невиконанням вимог безпеки праці.

Виробничий травматизм – це сукупність виробничих травм.

Нещасний випадок – це пригода, що викликала травму.

Нещасний випадок на виробництві – це випадок, що стався внаслідок дії на працівника небезпечного виробничого фактору під час виконання працівником трудових обов’язків чи завдання керівника робіт.

Нещасний випадок на виробництві трактується як сукупність двох неодмінних складових: факту виконання працівником трудових обов’язків і наявності небезпечного виробничого фактору, від дії якого працівник власне й постраждав.

Трудове каліцтво – це втрата здоров’я працівника внаслідок травми чи нещасного випадку, які сталися під час виконання трудових обов’язків.

Професійними захворюваннями вважаються захворювання, які виникли виключно в результаті здійснення професійної діяльності з використанням шкідливих речовин або при певних видах робіт.

На облік беруться такі **види** нещасних випадків:

травми, гострі професійні захворювання і отруєння, теплові удари, опіки, обмороження, утоплення, ураження електричним струмом і блискавкою, пошкодження в результаті аварій, пожеж, стихійних лих, контакту з тваринами і комахами, якщо вони відбулися (час та місце):

а) під час виконання трудових обов’язків (у тому числі у відрядженні), а також дій на користь підприємства навіть без доручення власника;

б) на робочому місці, на території підприємства або в іншому місці роботи, враховуючи встановлені перерви;

в) протягом часу, необхідного для приведення в порядок знарядь виробництва, засобів захисту, одягу перед початком або після закінчення роботи, а також засобів для особистої гігієни;

г) під час поїздки на роботу або з роботи на транспорті підприємства, а також на особистому транспорті, який використовується в інтересах підприємства з дозволу власника;

д) під час аварій, а також під час їх ліквідації на виробничих об’єктах;

е) в робочий час при русі пішки або на громадському транспорті з працівником, робота якого пов’язана з переміщенням між об’єктами обслуговування.

На кожний нещасний випадок, внаслідок якого були втрачені працездатність на 1 день і більше, або виникла необхідність переведення постраждалого на іншу, більш легку роботу, терміном не менше 1 дня, складається акт форми Н1.

Якщо в результаті розслідування встановлено факт самогубства, природної смерті або отримання травми під час здійснення злочину, то акт форми Н1 не складається і **нещасний випадок не враховується як такий, що пов’язаний з виробництвом**. Рішення про це може бути ухвалене тільки за наявності відповідних документів.

Крім того, такий порядок застосовується:

а) якщо нещасний випадок відбувся в результаті отруєння алкоголем або

наркотиками, якщо їх дія не викликана виробничим процесом;

б) якщо нещасний випадок відбувся під час руху на роботу або з роботи пішки, або на громадському транспорті.

Власник підприємства, отримавши інформацію про нещасний випадок, зобов'язаний створити **комісію** для розслідування його в складі:

- керівник (спеціаліст) служби охорони праці або посадова особа, на яку роботодавцем покладено виконання функцій з охорони праці (голова комісії);
- представник робочого органу Фонду;
- представник первинної організації профспілки (у разі її відсутності – уповноважена найманими працівниками особа з питань охорони праці);
- лікар з гігієни праці територіального органу Держпраці (у разі настання гострого професійного захворювання (отруєння);
- інші представники підприємства (установи, організації), посадові особи органів Держпродспоживслужби, ДСНС (у разі потреби та за відповідним погодженням).

Комісія зобов'язана протягом 5 робочих днів розслідувати обставини нещасного випадку, скласти акти за формою Н-1 у кількості, визначеній рішенням комісії (спеціальної комісії); у разі настання групового нещасного випадку та/або гострого професійного захворювання (отруєння) скласти акти за формою Н-1 на кожного потерпілого.

У разі виявлення гострого професійного захворювання (отруєння), пов'язаного з виробництвом, крім акта за формою Н-1, скласти картку обліку професійного захворювання (отруєння) за формою П-5.

Акт форми Н-1 разом з матеріалами розслідування зберігається на підприємстві протягом 45 років.

Якщо випадок не був розслідуваний своєчасно, або втрата працездатності настала не відразу, а через деякий час, то власник підприємства зобов'язаний розслідувати факт нещасного випадку протягом 1 місяця з моменту звернення потерпілого із заявою незалежно від часу, що пройшов з моменту нещасного випадку.

Нещасні випадки, які відбулися в результаті погіршення стану здоров'я працівника (серцевий напад, інсульт та інше), розслідуються на загальних підставах.

На облік ці нещасні випадки беруться, якщо:

- а) погіршення здоров'я працівника сталося в результаті впливу небезпечних або шкідливих виробничих чинників;
- б) робота, яка виконувалася, була протипоказана для потерпілого відповідно до медичного висновку про стан здоров'я.

Спеціальному розслідуванню підлягають:

- нещасні випадки із смертельними наслідками;
- групові нещасні випадки;

- гострі професійні захворювання (отруєння), що призвели до тяжких чи смертельних наслідків;
- нещасні випадки, факт настання яких встановлено у судовому порядку, а підприємство (установа, організація), на якому вони сталися, ліквідовано без правонаступника;
- нещасні випадки, що спричинили тяжкі наслідки, у тому числі з можливою інвалідністю потерпілого;
- випадки зникнення працівника під час виконання трудових обов'язків;
- нещасні випадки з особами, які працюють на умовах цивільно-правового договору, фізичними особами-підприємцями, особами, які провадять незалежну професійну діяльність, членами фермерського господарства;
- нещасні випадки, що сталися з особами, фактично допущеними до роботи без оформлення трудового договору (контракту).

Комісія із спеціального розслідування створюється Держпраці або її територіальним органом.

До складу *спеціальної комісії* входять:

- посадова особа Держпраці або її територіального органу (голова комісії);
- представник робочого органу Фонду;
- представник уповноваженого органу чи наглядової ради підприємства або місцевої держадміністрації чи органу місцевого самоврядування;
- керівник (спеціаліст) служби охорони праці підприємства або посадова особа, на яку роботодавцем покладено виконання функцій з охорони праці, а у разі її відсутності – представник роботодавця;
- представник первинної організації профспілки, членом якої є постраждалий (у разі її відсутності – уповноважена найманими працівниками особа з питань охорони праці);
- представник профспілкового органу вищого рівня або територіального профоб'єднання;
- представник місцевої держадміністрації або органу місцевого самоврядування у разі, коли нещасний випадок та/або гостре професійне захворювання (отруєння) сталися з особами, які працюють на умовах цивільно-правового договору, на інших підставах, передбачених законом, фізичними особами - підприємцями, особами, які провадять незалежну професійну діяльність, членами фермерського господарства;
- лікар з гігієни праці територіального органу Держпраці (у разі настання гострого професійного захворювання (отруєння));
- посадові особи органів Держпродспоживслужби, ДСНС (у разі потреби та за відповідним погодженням).

У разі настання нещасного випадку або гострого професійного захворювання (отруєння) на території іншого підприємства до складу

спеціальної комісії включаються представники такого підприємства.

У разі потреби до складу комісії можуть включатися посадові особи Держпраці або її територіального органу за галузевим напрямом.

Спеціальне розслідування проводиться протягом 15 днів.

При цьому складається акт спеціального розслідування, який підписується всіма членами комісії. Хто не погоджується з актом, повинен його підписати і додати до акта свою думку письмово.

Державний інспектор з нагляду за охороною праці має право вимагати спеціального розслідування кожного нещасного випадку, який може призвести до тяжких наслідків.

Мікротравматизм

Слід враховувати, що в промисловості, на транспорті, на будівництві та в інших галузях народного господарства має місце так званий мікротравматизм (легкі удари, порізи, отруєння, запорошення очей), який не враховується і тому може викликати приховані втрати робочого часу, тобто тимчасову непрацездатність. Як правило, звернення працівника в медпункт з цих приводів обмежується одноразовими відвідинами або взагалі потерпілий користується цеховою аптечкою швидкої допомоги. Бюлетень при мікротравмах не видається.

Але дослідження показали, що ці втрати робочого часу від мікротравматизму можуть навіть перевищувати втрати від виробничого травматизму, тому їх теж треба враховувати і здійснювати профілактику. Особливо небезпечні удари голови. Вони можуть проявитися значно пізніше.

Спочатку при травмах з втратою працездатності до одного дня складалися акти довільної форми. Це заважало робити ґрунтовний аналіз і узагальнення, оскільки вимагало виявлення додаткових, не врахованих при складанні акта даних про саме робоче, про місце і причини травмування.

Тому зараз рекомендовано складати акт за формою Н1 в двох екземплярах, але підписувати його повинен майстер, громадський інспектор з охорони праці і особа, що надала медичну допомогу. Затверджується такий акт начальником цеху, або підрозділу. Один екземпляр акта залишається в цеху, а другий подається у відділ охорони праці.

Таке відношення до розслідування і вжиття заходів при будь-якій, навіть найбільш незначній травмі, призвело до поліпшення надання медичної допомоги безпосередньо в цехах. Крім того, аналіз травм, систематизація причин, які спричиняють їх, дозволяють більш точно визначити ділянку, технологічний прогрес, категорію працівників, де найбільш вірогідне виникнення травми, і вжити своєчасних заходів до її попередження.

2. Класифікація причин виробничого травматизму, методи аналізу

У загальному випадку можна виділити *4 групи причин виробничого*

травматизму:

- 1 *Технічні причини* (несправність машин, відсутність огорож).
- 2 *Організаційні* (недостатня організація праці, робочого місця, відсутність інструктажу, нагляду).
- 3 *Санітарно-гігієнічні* (чинники виробничого середовища).
- 4 *Психофізіологічні* (особисті): перевтома, недисциплінованість, неприємності до роботи, алкоголь.

Для зіставлення виробничого травматизму за окремі відрізки часу на кожному підприємстві необхідно не тільки враховувати кількість нещасних випадків, але і пов'язувати їх з кількістю працівників і тяжкістю нещасних випадків. Для цього служать коефіцієнти травматизму (показники).

До показників виробничого травматизму відносять:

- 1) Коефіцієнт частоти травматизму;
- 2) Коефіцієнт тяжкості травматизму;
- 3) Коефіцієнт втрат.

Коефіцієнт частоти травматизму – це середнє число потерпілих при нещасних випадках на підприємстві, що за звітний період доводяться на 1000 працюючих:

$$K_v = \frac{n}{P} 1000,$$

де n – число потерпілих за звітний період;
 P – середньоспискове число працівників.

Коефіцієнт тяжкості травматизму – це середнє число людино-днів непрацездатності, що припадає на один нещасний випадок:

$$K_m = D/n,$$

де D – сумарне число днів непрацездатності за нещасними випадками, що закінчилися в звітному періоді;
 n – число потерпілих.

Коефіцієнт втрат – середнє число людино-днів непрацездатності, що припадає на 1000 працівників:

$$K = D * 1000 / P,$$

де n – число осіб, потерпілих при нещасних випадках у звітному періоді (півріччя, рік і т.п.) з втратою працездатності понад 1-го робочого дня;

P – середньоспискове число працівників, визначається шляхом підсумовування середньоспискового числа працівників за кожний місяць звітного

періоду і діленням цієї суми на кількість місяців звітного періоду;

D – загальне число л/днів непрацездатності за весь час хвороби (в робочих днях у всіх потерпілих, враховуючи померлих), тимчасова непрацездатність яких закінчилася в звітному періоді. Тут враховують і дні непрацездатності тих потерпілих при нещасних випадках, непрацездатність яких почалася в попередньому періоді, а закінчилася в звітному.

Методи аналізу виробничого травматизму

Нещасні випадки і профзахворювання, що відбулися на виробництві з метою профілактики, потрібно вивчати і аналізувати. Відомі такі методи аналізу:

- 1) статистичний;
- 2) монографічний;
- 3) топографічний;
- 4) груповий;
- 5) економічний.

Статистичний метод – заснований на вивченні матеріалів реєстрації і обліку нещасних випадків, зібраних за тривалий час (рік, півроку). Далі здійснюється систематизація їх за професіями, стажем роботи, статтями, віком, технічними чинниками, характером травм, подібністю обставин та ін. Будується залежність травматизму від вказаних чинників, які потім використовуються у профілактичній роботі. Цей метод найпоширеніший.

Монографічний метод – описовий, характеризується тим, що небезпечні або шкідливі умови роботи виявляються детальним обстеженням окремих робочих місць, цехів, машин, установок. Вивчаються нещасні випадки, що мали місце на даному об'єкті за минулий рік, розслідується характер технологічного процесу, наявність сигналізації, спецодягу, умови виробничої обстановки, тобто випадок вивчається комплексно.

Топографічний метод – полягає в тому, що на плані підприємства графічно зображуються випадки у вигляді умовних знаків за місцем їх виникнення. Таким чином, в основу його покладений аналіз місць, де відбуваються нещасні випадки. Цей метод найнаочніший, проте причин не зазначає.

Груповий метод – розкриває структуру загальних показників і виділяє головні групи причин, що спричинили травматизм, він також встановлює основні напрями витрачання коштів на попередження травматизму (різновид статистичного).

Економічний метод – полягає у визначенні економічного збитку від виробничого травматизму, а також в оцінці ефективності витрат, спрямованих на попередження нещасних випадків з метою оптимального розподілу засобів на заходи щодо охорони праці.

Разом з традиційними методами можна відзначити нові напрями:

а) системний підхід до вирішення проблеми безпеки праці (використовуються комплексні прийоми дослідження);

- б) метод наукового прогнозування безпеки праці;
- в) автоматизована система оперативного обліку і попередження виробничого травматизму.

3. Профілактика виробничого травматизму

У системі заходів профілактики травматизму особливе місце належить навчанню та інструктажу працівників безпечних прийомів праці. Багаторічною практикою встановлена єдина система навчання безпечних способів роботи. Форма цього навчання різна і відповідає цільовому призначенню.

Заходи по боротьбі з виробничим травматизмом розробляються на підставі аналізу конкретних ситуацій та конкретних умов праці і узгоджуються з професійними спілками.

Основні заходи щодо профілактики виробничого травматизму та професійної захворюваності.

1. Технічні заходи;
2. Санітарно-гігієнічні заходи;
3. Організаційні заходи;
4. Нормативно-методичні заходи;
5. Соціально-економічні заходи;
6. Лікувально-профілактичні заходи;
7. Наукові заходи;
8. Інформаційне забезпечення.

До ***технічних заходів*** по забезпеченню безпечних умов праці належить:

- рівень механізації та автоматизації виробничих процесів,
- засоби огороження,
- засоби сигналізації,
- дистанційне управління,
- зміна технологічних процесів на більш безпечні,
- вдосконалення конструктивних характеристик машин, механізмів,
- вдосконалення колективних та індивідуальних засобів захисту працюючих та ін.

До ***санітарно-гігієнічних заходів*** залежно від умов діяльності належить:

- облаштування вентиляційних систем,
- модернізація штучного і природного освітлення,
- централізоване питне водопостачання,
- забезпечення нормальних параметрів повітряного виробничого середовища,
- заходи по боротьбі з шумом та вібрацією,
- обладнання зон відпочинку та ін.

До ***організаційних заходів*** належить:

- дотримання трудової та технологічної дисципліни, правил та норм з охорони праці,

- проведення планово-запобіжних ремонтів,
- рівень кваліфікації штатних працівників,
- відомчий та громадський контроль за виконанням робіт,
- відповідне навчання та інструктаж працюючих та ін.

Нормативно-методичні заходи:

- розробка посібників і рекомендацій;
- розробка нормативно-правової бази з охорони праці на підприємстві;
- забезпечення необхідною нормативно-правовою документацією функціональних служб, окремих структурних підрозділів та робочих місць;
- забезпечення програм і розробка методик навчання з питань охорони праці;
- розробка розділів охорони праці в посадових інструкціях, інструкціях за професіями;
- перегляд НПАОП підприємства.

Соціально-економічні заходи:

- надання пільг і компенсацій працівникам, які працюють зі шкідливими і небезпечними умовами праці;
- створення умов для економічної зацікавленості роботодавця і працівника у поліпшенні умов і підвищенні безпеки праці;
- соціальне страхування працівників роботодавцем;
- фінансування заходів з охорони праці;
- відшкодування роботодавцем працівнику збитків у разі каліцтва.

Лікувально-профілактичні заходи:

- надання медичної допомоги потерпілим від нещасних випадків на виробництві;
- контроль за здоров'ям працюючих протягом їхньої трудової діяльності;
- лікувально-профілактичне харчування працівників, які працюють на роботах зі шкідливими і небезпечними умовами праці;
- проведення медичних оглядів працівників (попередніх та періодичних);
- дотримання охорони праці жінок, неповнолітніх та інвалідів;
- відшкодування потерпілому працівнику витрат на лікування, протезування, придбання транспортних засобів та інші види медичної допомоги.

Наукові заходи:

- прогнозування соціально-економічних наслідків нещасних випадків і аварій;
- моделювання аварійних ситуацій і розробка заходів щодо їх відвернення;
- плани локалізації і ліквідації аварій;
- оцінка ефективності управління охороною праці;
- підготовка науково обґрунтованих технічних рішень, спрямованих на

підвищення безпеки і поліпшення умов праці.

Інформаційне забезпечення – інформаційна підтримка при проведенні нормативно-методичних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних, лікувально-профілактичних, соціально-економічних, наукових досліджень, спрямованих на збереження безпеки праці, здоров'я працюючих.

На кожному підприємстві щорічно розробляються заходи щодо профілактики виробничого травматизму й професійних захворювань які включаються в колективні договори, забезпечуються технічною документацією, джерелами фінансування та матеріальними ресурсами.